

Політика

УГОРСЬКИЙ ЧИННИК У ВНУТРІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

УДК 172.3:008(477.87)(439)(=088)

ЕТНОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ ПОГРАНИЧЧЯ УКРАЇНЦІВ ТА УГОРЦІВ ЗАКАРПАТТЯ

Борисенко Валентина Кирилівна,
доктор історичних наук, професор

У статті розглядається актуальна проблема міжетнічних взаємовпливів у культурі українців та угорців Закарпаття, оскільки культурне зближення двох етносів може сприяти більшому взаєморозумінню, протистояти окремим проявам етнічної, релігійної та расової нетерпимості. Висвітлюється історія поселення угорців і міграція їх на територію України в різні історичні періоди. На основі порівняння рис традиційної культури українців та угорців виявлено взаємовпливи у таких сферах, як національна кухня, сімейна обрядовість, схарактеризовано різну ступінь взаємозапозичень у побуті, прикладному мистецтві, зокрема йдеться про традиції вишивання, котрі є спільними для українців та угорців Закарпаття. Зосереджено увагу на проявах взаємоповаги в спілкуванні різних етнічних груп. Підкреслено відмінності у культурі представників різних етнічних груп Закарпаття та культурно-побутові локальні особливості культури регіону.

У статті також акцентується увага на історіографії питання. Етнокультурні особливості краю вивчали відомі вчені: Я. Головацький, В. Гнатюк, Ю. Жаткович та ціла когорта інших дослідників. Наголошується на важливості польових експедиційних досліджень, що проводилися спільно з угорськими вченими. Постає проблема у продовженні досліджень за новою методикою, яка, безумовно, сприятиме взаєморозумінню між представниками різних етносів.

Українці та угорці при тривалому спілкуванні помітно впливали на етнографічні особливості обох етносів, утворюючи локальний своєрідний підрегіон Східних Карпат. Угорці досить добре зберігають свою етнічну культуру, проте з великою толерантністю ставляться й до культури українців та представників інших етнічних груп, які проживають на Закарпатті. Це зокрема, німці, роми, словаки та ін. Окремі політичні сили намагаються внести певні деструктивні ноти в дружні стосунки етносів порубіжжя.

Ключові слова: українці, угорці, пограниччя, культура, взаємовпливи, Закарпаття, толерантність.

Borysenko Valentyna

ETHNOGRAPHIC SPECIFIC FEATURES OF THE BORDERLAND CULTURE OF UKRAINIANS AND HUNGARIANS IN THE TRANSCARPATHIAN REGION

The author looks at the issue of interethnic cultural influences between Ukrainians and Hungarians, living in the Transcarpathian region. Author argues that close cultural ties between two mentioned ethnic groups could facilitate better mutual understanding and struggling with occasional examples of the ethnic, religious and racial intolerance. The history of the settlement of the Hungarians and their migration to the territory of Ukraine in different historical periods is considered. An example of the comparative nature of the traditional culture of Ukrainians and Hungarians revealed mutual influence in such areas as national cuisine, family ceremonies, shows the varying degree of intercollection in everyday life, folk art, in particular the tradition of embroidery, which is common to Ukrainians and Hungarians of Transcarpathia. Attention is drawn to tolerance in the communication of various ethnic groups. The differences in the culture of the representatives of different ethnic groups of Transcarpathia and cultural and domestic local features of the culture of the region are emphasized.

The article also focuses on the historiography of the question. Famous scientists studied Ya. Golovatsky, V. Gnatiuk, Yu. Zhatkovych and a number of other researchers in studying ethnocultural features. Particular attention is paid to field expeditionary research conducted frequently with Hungarian scientists. There is a problem in the continuation of research on a new method, which will undoubtedly promote mutual understanding between representatives of different ethnic groups.

Ukrainians and Hungarians, with long communication, significantly influenced the ethnographic peculiarities of two ethnic groups, forming a local peculiar subregion of the Eastern Carpathians. Hungarians maintain their ethnic culture rather well, but with a great deal of tolerance to the culture of Ukrainians and representatives of other ethnic groups living in Transcarpathia. This includes Germans, Romans, Slovaks and others. Separate political forces are trying to make certain destructive notes in the friendly relations of the ethnic groups of the frontier.

Keywords: Ukrainians, Hungarians, borderland, culture, mutual influence, Transcarpathia, tolerance.

Історії добре відомі факти, коли окремі етнічні групи будь-якого народу в умовах іноетнічного проживання відрізняються певними консервативними елементами своєї традиційної культури. Найбільш етнічні компоненти культури зберігаються у мові, обрядовості, національній кухні. Яскравим прикладом цього феномену є Закарпаття.

Протягом усього ХХ ст. етнографія Закарпаття досліджувалася багатьма відомими вченими, зокрема такими як М. Тиводар, М. Панчук, В. Наулко, П. Герчанівська, В. Коцан, Л. Мушкетик та багато інших. Серед численних питань розглядалися і взаємовпливи в культурі українців та угорців. Етнокультурні особливості населення Закарпаття добре досліджені в етнологічних студіях, виявлені спільні риси традицій і локальні особливості. Однак із загостренням у 2017 р. політичних спекуляцій щодо українсько-угорських відносин важливого значення набуває активізація ґрунтовних етнополітичних досліджень з питань національної

ідентичності, ментальності, розвитку етнокультури тощо.

Мета статті – розкрити характер етнокультурних особливостей українців та угорців Закарпаття. Виявити спільне та відмінне в культурі з метою взаємозбагачення і толерантного ставлення до кожної з особливостей.

Багаторічні етнографічні спостереження засвідчують, що люди в етнічно змішаних районах пограниччя, які існують у цілому світі, навчилися толерувати одне одного і не мають ворожнечі між собою. Може бути іронічне, гумористичне ставлення до окремих звичаїв своїх сусідів. Але доброзичливість завжди переважає. Особливо ця риса притаманна українцям, які з давнини бачили численних мігрантів, які рухалися на перехресті шляхів, що пролягають через всю Україну. Навіть до зовсім чужої людини – представника іншої нації і навіть раси – поважний українець звертається найдорожчим словом «синку», «дону». Можливо, ця традиція склалася ще в дуже далекі від

нас часи, бо вже зафіксована у повчаннях князя Володимира Мономаха. Зокрема, там є такі рядки:

«...найбільше шануйте гостя,
Звідки б він до вас не прийшов;
Простий чи знатний, чи посол;
Якщо не можете пошанувати його подарунком,
То пригостіть його їжею і питвом...»
[1, с. 177–178].

На наш погляд, морально-етичні повчання Володимира Мономаха варто вивчати в школі, щоб з дитинства виховувати толерантність до всіх людей, якої б вони віри чи нації не були. А повний текст роздати політикам, аби не збурювали між-етнічних конфліктів. Бо саме вони, як правило, їх і провокують. Доказів цьому чимало. Це стосується також українсько-угорських відносин.

Історія поселення угорців у Закарпатті є складною. У XI ст. вони, подолавши Верецький перевал, оселились у Придунайській низовині. Вченими багатьох країн давно й переконливо доведено, зокрема, за допомогою археологічних джерел, що територія Східних Карпат заселялася ще в період давнього кам'яного віку. Зарубіжні вчені пишуть: «Загальновідомо, що й початок формування українського етносу на території теперішньої Закарпатської області України та Східної Словаччини сягають періоду VI–VII ст. ..., коли в Карпати проникали різні східнослов'янські племена» [2, с. 17].

Існують різні версії про шляхи пересування слов'ян, але найбільш поширеною є та, що слов'янське населення найбільше прибувало з Подніпров'я. У IX–X ст. уже відомі й назви цих племен – руси, або руські люди. Загальновідомо, що етнонім «руські» чи «русини» поширювався на всю територію України. З кінця XII – початку XIII ст. угорці почали поступово витіснити тогочасне українське населення в гірські райони і займати південно-західні райони нинішньої Закарпатської області. Але тепер місцеві угорські краєзнавці воліють вживати фразу, що «угорці тут були завжди, тут не було українців», що не відповідає історичній дійсності.

Чисельно угорська колонізація на Закарпатті збільшилась у період захоплення Угорщини Оманською імперією (кінець XV–XVI ст.) [3, с. 59]. Угорці втікали від османів на територію сучасної Закарпатської області. А ще більш активно угорці переселялися на Берегівщину,

в окремі райони сучасного Виноградівського, Мукачівського та Ужгородського районів після утворення Австро-Угорської імперії (1686 р.), що існувала аж до 1918 р. Угорське Королівство, яке мало певну самостійність в імперії, не рахувалося з іншими етносами, скрізь: в установах, судах і державному шкільництві було введено угорську мову. Українці не допускалися до угорського сейму через недемократичність виборчої системи.

Перебіг подій першої половини XX ст. позначився на динаміці змін у поселеннях угорців. Ідеться, зокрема, про Першу світову війну та розпад Австро-Угорської імперії, входження Закарпаття до складу Чехословаччини (1918 р.). У 1938–1939 рр. у Закарпаття ввійшли угорські війська, і проголошена 15 березня 1939 р. в Хусті Карпатська Україна впала під натиском 40-тисячної угорської армії. Під час нерівного бою загинуло близько 5 000 закарпатців та кілька сотень галицьких юнаків, що прийшли на допомогу [4, с. 283].

Варто зазначити, що у Берегівському краєзнавчому музеї значна фотовиставка присвячена радісній зустрічі угорських військ 9 листопада 1938 р., але немає фотовиставки, яка б висвітлювала події 1939 р. під час нищення «Карпатської Січі».

Під час Другої світової війни Угорщина виступала на боці гітлерівської Німеччини і після звільнення Закарпаття радянськими військами, за договором між Чехословаччиною і СРСР (29 червня 1945 р.), тодішня Закарпатська Україна була включена до складу України. Після звільнення Закарпаття за участь угорців в армійських підрозділах гітлерівської Німеччини сталінська команда суворо розправилася з ними. Їх (переважно чоловіче населення віком від 18 років) було виселено до Сибіру, де багато людей загинуло від голоду, хвороб. Угорці бережуть пам'ять про своїх родичів, які загинули під час сталінського терору. На будинках у Береговому, Виноградарі встановлено пам'ятні дошки про цю трагедію. У школах тут дуже багато розповідають про репресії проти угорців, але мало згадують про утиски українців у 1939 р. Так само й українці пам'ятають про тисячі загиблих воїнів «Карпатської Січі» під м. Хуст. Та історія вчить нас пробачати і не допускати жодного міжетнічного конфлікту заради миру та безпеки людей і територіальної цілісності держав.

Етнографічне вивчення т. зв. Угорської Русі (Закарпаття) проводилося видатними вченими XIX – початку XX ст., зокрема Я. Головацьким.

Його праці – «Мандрівка по Галицькій та Угорській Русі», «Велика Хорватія або Галицько-Карпатська Русь», а також відоме тритомне видання «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» [5].

Ю. Жаткович – етнограф, священник, письменник, перекладач, педагог родом із Закарпаття – написав «Замітки етнографічні з Угорської Русі», в яких підкреслює єдність культури закарпатців та вказує, що лемків тут самі мешканці поділяють на дві групи: лемки та лишаки, бо ці другі часто вживають частку «лиш», а лемки – «лем». Також він вказує на мадярський вплив у культурі українців у південній смузі Закарпаття [6]. Підручники Ю. Жатковича для українських сіл Австро-Угорської імперії заборонялися в Закарпатті.

В. Гнатюк зібрав багато фольклорно-етнографічного матеріалу на Закарпатті та видав кілька томів [7]. Так документально, за етнографічно-фольклорними матеріалами, було доведено український характер традиційної культури цього краю. У 60-х роках ХХ ст. після створення Міжнародної комісії з вивчення культури й побуту населення Карпат, до якої увійшов і СРСР, почалися довготривалі етнографічні обстеження і районів Закарпаття та його населення. Учені з Москви обстежили більше 27 населених пунктів Закарпаття і вивчали, зокрема, й угорські та змішані українсько-угорські поселення. На той час вони фіксували, що угорці погано знають українську та російську мови і нечасто беруть змішані шлюби з українцями. У тих змішаних селах, де українці й угорці заселяють окремі квартали, вулиці, зокрема в с. Рокошин у Мукачівському районі, с. Вишково у Хустському районі, окрім двомовних українців, частково й угорське населення розмовляє російською або українською мовами. У таких поселеннях більша кількість і міжнаціональних шлюбів [8, с. 137].

Етнографи фіксували збереження традиційного житла угорців і появу нових будівель за планом, надісланим з Ужгорода. Щодо національних особливостей зазначалося, що ще в 60-х роках ХХ ст. в угорських селах було збережено ткацтво. У селах жінки старшого та молодшого віку зимовими вечорами ткали на горизонтальних верстатах полотно, скатертини, рушники. Стійкість традиції пояснюється й тим, що в селах ще дотримуються давніх весільних звичаїв, коли наречена до весілля повинна надбати 50–70 рушників [8, с. 140]. Зберігається у багатьох угорських житлах і традиційне розташування меблів, велика кількість подушок у традиційних вишитих наволочках та низка інших національних особливостей.

Навчання в школах проводилося угорською мовою, але з метою т. зв. «інтернаціоналізації» почали активно створюватися навчальні заклади з російською мовою навчання. Тому генерація угорців Закарпаття дорадянської і радянської доби, особливо в селах, знала лише одну угорську мову, або угорську і трохи російську. Цікаво, що проти викладання російської мови замість української на території України ніхто й не протестував. Очевидно, тому ще й тепер угорці Угорщини мігрантів-угорців із Закарпаття називають «руські». Натомість українське населення Закарпаття вже на той час було переважно двомовним, добре володіючи як українською, так і угорською мовами, а також мовами інших етнічних груп.

Приблизно у цей же час, у 1969 р., відбулася комплексна українсько-угорська експедиція в Мукачівському, Виноградівському, Берегівському та Хустському районах. У складі цієї експедиції працювала професор Юдіт Морваї з Будапешта. Члени експедиції фіксували спільне й відмінне в побуті українців та угорців, звертали увагу на взаємовпливи в національних кухнях. Особлива увага була приділена весільній обрядовості угорців, оскільки ця частина їхнього духовного життя зберігала ще чимало традиційних рис. Це і своєрідне сватання, коли старший сват вітає всіх у віршованій формі, звертаючись до нареченої та всіх членів її родини. Як і в українців, в угорців дівчина на знак згоди на заміжжя дарує сватам рушники, які вона вишиває до весілля у кількості 40–50 штук.

Учені зафіксували і локальні особливості весілля серед різних груп угорців. Відомий в угорців звичай, коли нареченій садовлять на руки хлопчика, притаманний і українцям Закарпаття, що може бути елементом взаємовпливу або спільною традицією [9, с. 51–52]. У цей час спостерігалось вже більше змішаних шлюбів між угорцями та українцями, що раніше траплялося дуже рідко.

Досить цікаві взаємовпливи відбулися в музичній культурі угорців та українців. Запальні угорські танці, особливо «Чардаш», виконують і на українських гостинах. Так само спостерігається взаємний обмін і в пісенній творчості, особливо у змішаних родинах.

Досить цікавим у сенсі взаємовпливів у культурі українців та угорців Закарпаття є дослідження наукового співробітника кафедри етнографії Дебреценського університету ім. Лайоша Кошута

Ержебет Бьоді про міжетнічні зв'язки в культурі харчування угорців Закарпаття [10, с. 74]. Автор статті констатує, що в регіоні пограниччя у результаті міжетнічних зв'язків українців, німців, угорців, словаків, ромів з'явилися декілька страв, походження яких потребує ще додаткового вивчення. Дослідниця надає чимало уваги стравам з кукурудзи і в їхніх назвах вбачає впливи різних етнічних спільнот. Вона поділяє зібраний у 1999 р. матеріал на три категорії, що позначають глибину етнічних взаємозв'язків. Зазначається, що закарпатські угорці часто вживають такі запозичені страви, як борщ, українські вареники, український суп з огірків, український салат, циганські галушки, пельмені, несправжній київський торт, чеські *гомбоци* (або *кнедли*), єврейський паприкаш.

Загальноновживаними на Закарпатті є різні види *кремзлі* (*гремзлі*). Це загалом змішані з чимось картопляні страви. Е. Бьоді вважає, що сама назва *кремзлі* запозичена угорською мовою з мови ідиш [10, с. 75]. Слушним є зауваження вченої про те, що «етнічні спільноти Закарпаття з повагою ставляться до свят кожної з меншин. Толерантність є також характерною і в ставленні до звичаїв у святковому харчуванні...» [10, с. 79].

Спостереження українських етнологів підкреслюють також і значний вплив угорської кухні на всі етнічні спільноти в Закарпатті. Це різноманітні гуляші (*боб-гуляш*), перша страва *бограч*, *лек вар* – угорські вареники зі сливами, товчена квасоля та багато інших.

Спостереження показують, що в ХХІ ст. на побутовому рівні угорці з українцями чи іншими представниками етнічних спільнот як сусіди живуть дружно, жодної ворожнечі не відчувається, що особливо помітно. Вони обмінюються рецептами, надають одне одному допомогу. Через брак шлюбних партнерів своєї національності змішані шлюби сьогодні є звичним явищем.

Під час літньої етнографічної екскурсії до м. Берегово у 2017 р. нам вдалося записати багато цікавої інформації саме про побутові взаємини. На прохання респондентів їхні відповіді залишаться анонімними.

Розповідає покоївка готелю: «У мене два сини, старший одружився на венгерці, вінчалися у церкві реформаторів, і двоє діток теж хрещені у реформаторській церкві. Син розмовляє з дітьми українською, а невістка – угорською. Живуть

дружно...» Цей приклад майже типовий, його підтвердили більшість опитаних. Варто зазначити, що в місті проживають віряни різних конфесій: православні, греко-католики та римо-католики. Греко-католиками є і угорці, і українці. Служба відбувається в одній церкві, але в різний час.

Ні для кого не секрет, що угорські товариства на Закарпатті та окремі політичні діячі Угорщини активно підтримували політичне русинство, корені якого сягають ще періоду мадяризації в межах Угорської держави в складі Австрійсько-Угорської імперії. Їм вигідні сепаратистські настрої т. зв. «русинів», бо їхні надії на автономію дають можливість провести волевиявлення угорської етнічної групи. Сепаратистські настрої в Закарпатті вигідні також РФ, щоб дестабілізувати ситуацію в Україні.

Треба зазначити, що як і в 1996 р., коли проводилися етнографічні дослідження, так і тепер про русинів багато закарпатців навіть не чули і стверджували, що вони живуть у Галичині, в Івано-Франківську або ще деінде. І тоді (1996 р.) в облраді було лише 11 заяв на зміну національності з українця на русина, переважно самих ватажків сепаратистського руху. За підтримки угорських та російських товариств і оплачуваної пропаганди кількість русинів начебто збільшилася. Але цифра в кілька тисяч є радше сфасильфікована, бо й у 2017 р. опитування показують, що більшість українців Закарпаття розуміють політичний підтекст т. зв. «русинського питання». Багато з них ще й досі не знають, де вони живуть, а студенти Берегівського медичного коледжу, які є вихідцями з різних районів, ніколи про русинів навіть не чули. Дехто так і зазначає, що такої національності немає і що це вигадка невеличкої групи в Мукачеві. Називають себе у різних районах Закарпаття українцями, верховинцями, закарпатцями, лемками, гуцулами та іншими самоназвами.

На стосунки між людьми і на їхні почуття та погляди суттєво впливає економічний чинник. Малі пенсії і зарплати спонукають не лише угорців, а й українців Закарпаття до еміграції за кордон. Цей шлях найпростіший через Угорщину, хоч найбільше мігрують до таких країн, як Австрія, Німеччина, Італія. Жителі нарікають на те, що за останні 20 років було, як вони кажуть, «розібрано» всі малі підприємства. Нестача робочих місць змушує їх шукати місце під сонцем в еміграції, особливо ж дбають про своїх дітей, щоб вони

отримували освіту за кордоном. Цього прагнуть як угорці, так і певна частина українців. Одним із мотивів, який можна почути від українців, був такий: «Там не беруть хабарі, щоб здати іспити». З цієї ж причини дехто з українців віддає дітей до угорського садочка, бо Угорщина доплачує таким родинам. У змішаних родинах, а таких тепер досить багато, діти переважно володіють двома мовами: українською й угорською.

В угорських родинах діти, що навчаються в угорських школах, майже зовсім не володіють українською мовою. Спілкування зі студентами Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II показало, що вони також не володіють українською мовою. Дехто з них не може сказати навіть кількох слів. Відомо, що тести незалежного оцінювання з української мови чимало закарпатських школярів не можуть скласти навіть на найнижчому рівні. Не випадково на парламентських слуханнях, проведених 11 березня 2015 р. у Верховній Раді, лише голова Закарпатського угорськомовного педагогічного Товариства запропонував скасувати тестування з української мови у школах, бо, мовляв, угорці раніше вчили російську, і їм тепер важко вивчити українську. Українці ж Закарпаття вивчили угорську, і їм неважко знати дві-три мови.

Жодних утисків угорської мови в Закарпатті немає. Навіть для такої незначної за чисельністю етнічної групи, як угорці Закарпаття (а тепер їх буде в кілька разів менше, ніж за переписами 1989 та 2001 років), працюють угорські садочки, школи, коледжі (останній недавно створений при Закарпатському угорському інституті ім. Ференца Ракоці II, що в Берегово); у Березівському медичному коледжі є українські та угорські групи. У Мукачеві працює педагогічне училище, яке готує педагогів для угорських шкіл, угорську мову вивчають також в Ужгородському національному університеті. У багатьох українських школах вивчають угорську мову як предмет.

Такого демократичного ставлення до нацменшини немає в жодній європейській країні. Україна є прикладом задоволення потреб національних меншин, тому протести послів окремих держав проти Закону України «Про освіту», який має сприяти покращенню знань з державної мови, є необґрунтованими і політичними. Не варто забувати про багаторічні утиски української мови, саме її відродженню й має посприяти прийнятий Закон про освіту. Варто було б говорити про

необхідність інтеграції до українського суспільства, що сприятиме міжетнічній згоді та збереженню розмаїття наших культур.

Згідно з останніми переписами населення, угорців у Закарпатті близько 156,5 тис. Лише у Березівському районі угорці умовно становили більшість населення. За переписом 1989 р. їх було там 66,9 %, в Ужгородському – 34,8 %, Виноградівському – 24,8 %, Мукачівському – 12,3 % [11, с. 167]. Означено умовно, тому що за останні 16 років, які віддаляють нас від останнього перепису, відбулася дуже значна міграція угорців передусім до Угорщини, Австрії, Німеччини, Великої Британії та інших країн Заходу.

Незважаючи на великі зусилля уряду Угорщини з надання закарпатським угорцям різноманітної допомоги в обладнанні дитсадків, шкіл, гімназій та коледжів, міграція і надалі стрімко зростає. За свідченнями самих угорців, їх виїхало не менше 50 %. Отже, якщо майже три десятиліття тому угорці становили лише 0,3 % від загальної кількості населення України і близько 12 % у Закарпатській області, то тепер, очевидно, ця цифра буде значно меншою. Адже ще в 2015 р., за даними канцелярії тодішнього прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана, власниками угорських паспортів стали понад 100 тис. закарпатців. Політичні діячі Угорщини вперто, навіть на сесії ООН, оперують цифрою 156 тис., хоча знають, що угорців в Україні значно менше.

Безумовно, інтеграція українців та невеличких етнічних груп, що проживають в Україні, буде сприяти плідним взаємовпливам культур та розвиткові міжетнічних добрих взаємин. Політичні амбіції окремих діячів повинні враховувати й необхідність забезпечення добросусідських взаємин, а не роздмухувати національну ворожнечу.

Висновки

Україна займає демократичну і толерантну позицію стосовно всіх етнічних груп і нацменшин. Подальші наукові дослідження етнічних культур будуть сприяти взаємному обміну та повазі до традицій кожного народу. Міжетнічні взаємини в регіоні українсько-угорського пограниччя будуть безумовно покращуватися на рівні людського побутового спілкування, але без втручання і підбурювання певних політичних сил.

Список використаних джерел

1. Повесть минулих літ / пер. В. Близнеца ; худож. Г. Якутович. – К., 1989.
2. Сополіга М. Українці Словаччини: історико-етнографічний аспект // Народна творчість та етнологія. – 2017. – № 3. – С. 16–23.
3. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине. – К., 1975.
4. Історія України. – Львів : Світ, 1998.
5. Головацкий Я. Народные песни Галицкой и Угорской Руси. – М., 1878.
6. Жаткович Ю. Замітки етнографічні з Угорської Русі // Етнографічний зб. – Т. 2. – Львів, 1905.
7. Гнатюк В. Етнографічні матеріали з Угорської Русі. – Т. 1, 2, 4–6. – Львів, 1897–1911.
8. Гроздова И.Н., Филимонова Т.Д. Венгры и немцы советского Закарпатья (по материалам полевых исследований 1968–1969 гг.) // Советская этнография, 1970. – № 1.
9. Наулко В.І. Сучасне і традиційне у весільних обрядах угорців Закарпаття // Народна творчість та етнографія. – 1975. – № 1.
10. Боді Ержебет. Міжетнічні зв'язки у культурі харчування угорців Закарпаття // Народна творчість та етнографія. Угорська етнографія. – 2006. – № 4. – С. 73–80.
11. Етнонаціональна структура українського суспільства : довідник / В.Б. Євтух, В.П. Трошинський, К.Ю. Галушко, К.О. Чернова. – К., 2004.

References

1. *Povist mynulykh lit [The tale of past years]*. (1989). Kyiv [in Ukrainian].
2. Sopolyha, M. (2017). Ukraintsi Slovachchyny: istoryko-etnografichnyi aspekt [Ukrainians of Slovakia: historical and ethnographic aspect] *Narodna tvorchist ta etnolohiia – Popular creativity and ethnology*, 3 [in Ukrainian].
3. Naulko, V.I. (1975). *Razvitiie mezhetnicheskikh svyazei na Ukraine [The development of interethnic relations in Ukraine]*. Kyiv [in Russian].
4. *Istoriia Ukrainy [History of Ukraine]*. (1998). Lviv: Svit [in Ukrainian].
5. Golovatskiy, Ya. (1878). *Narodnyie pesni Galitskoy i Ugorskoy Rusi [Folk songs of Galician and Ugric Rus]*. Moscow [in Russian].
6. Zhatkovych, Yu. (1905). *Zamitky etnografichni z Uhorskoï Rusy [Ethnographic Notes from Hungarian Rus]*. *Etnografichnyy zbirnyk – Ethnographic collection*. Vol. 2. Lviv [in Ukrainian].
7. Hnatiuk, V. (1897–1911). *Etnografichni materialy z Uhorskoï Rusi [Ethnographic materials from Hungarian Rus]*. Vol. 1, 2, 4–6. Lviv [in Ukrainian].
8. Grozdova, I.N., & Filimonova, T.D. (1970). *Vengry i nemtsy sovetskogo Zakarpattia (po materialam polevykh issledovaniy 1968–1969 gg.) [Hungarians and Germans of Soviet Transcarpathia (based on field research 1968–1969)]*. *Sovetskaya etnografiya – Soviet ethnography*, 1 [in Russian].
9. Naulko, V.I. (1975). *Suchasne i tradytsiine u vesilnykh obriadaKh uhortsiv Zakarpattia [Contemporary and traditional in the wedding ceremonies of the Hungarians of Transcarpathia]*. *Narodna tvorchist ta etnografiya – Folk Art and Ethnography*, 1 [in Ukrainian].
10. Bodi, Erzhebet. (2006). *Mizhetnichni zviyazky u kulturi kharchuvannia uhortsiv Zakarpattia [Interethnic connections in the culture of feeding Hungarians of Transcarpathia]*. *Narodna tvorchist ta etnografiia. Uhorska etnografiia – Folk art and ethnography. Hungarian ethnography*, 4 [in Ukrainian].
11. Yevtukh, V.B., Troshchinskiy, V.P., Galushko, K.Yu. & Chernova, K.O. (2004). *Etnonatsionalna struktura ukrainskoho suspilstva [Ethnonational structure of Ukrainian society]*. Kyiv [in Ukrainian].